

SERGEI LEBEDEV

DEBÜTANT

Vene keelest tõlkinud Mait Eelrand

Originaali tiitel:
Сергей Лебедев
«Дебютант»
Corpus/ACT, 2020

Tekst © Sergei Lebedev ja AST, 2020

Eestikeelne tõlge © Mait Eelrand ja AS Tänapäev, 2021
Toimetanud Ene Poll
Kujundanud Villu Koskaru

ISBN 978-9916-17-089-2

Trükitud AS Greif trükikojas
www.tnp.ee

Homunculus (*klaasist Wagnerile*).

No, isake, see kõik ei toimund naljamoega –
nüüd emba, suru südamele poega,
kuid õrnalt, et mu klaas ei killustu, sest silmast
ei tohi kaduda sul asja päristuum:
ei piisa loomulikul määratust maailmast,
ent kunstlikule kuulub sulet ruum.

(*Mephistophelesele.*)

Mis? Nõbu, vembumees, kas sindki tõi
hää juhus siia? Paremat ei või
ju tahtagi – suur tänu sulle! Kuna
kord olen, ei saa olla oimetuna,
pean tegutsema, laiselda ei läbe,
seks näita lühim tee: kelm, töösse, ole käbe!

(Goethe „Faust”, tõlkinud Ants Oras)

ESIMENE PEATÜKK

7

Võrin oli juba ammu harjunud nende vaiksete pikalevenivate haigustega, mis läheneva vanadusega kaasas käivad. Suvel tundis ta jõuetust ja kehapiinu märksa selgemini kui muudel hooaegadel. Need küpsesid ja kogusid jõudu augusti lõpuks, põgenemise aastapäevaks. Vaevasid liigeseid, veresooni, pupille ning taandusid kergesti sügisel, kui palavus järele andis ja baromeeter rahunes.

„Võib-olla mõjub nii *in absentia* langetatud surmaotsus?” naljatas ta endamisi, tundes huultel edasilükatud surma koirohumaitsset.

„Ehk maksab keha mulle kätte?” mõtles ta. „Maksab kätte uue näo eest, mille on loonud plastikakirurg? Laseriga eemaldatud meeldejäävate armide ja sünnimärkide eest? Mäletab kõike ja vihuti ajastab oma kättemaksu põgenemise aastapäevaks?”

Silmade värvust muutnud kontaktläätsede tõttu on pidevalt silmapõletik. Jalad löövad tuld saabastesse torgatud, kasvu pikendavatest sisetaldadest. Juuksed on muutunud haprateks ja langevad värvi tõttu välja. Olla keegi teine on igapäevane ränk töö. Tema aga ei harju sellega ikka veel kuidagi.

Ametlikult ei olnud seda endist meest enam olemas. Oli hoopis teine. Heitlaps, teisend, kelle eluloo luuletasid kokku valedes ja ümberkehastuste meistrid.

Teine keel. Teised harjumused. Isegi unenäod on teised. Teine, otsekui eelmisest läbikasvanud mälu.

Ent kingitud isiksus sobitus tõelise temaga kõigest kui protees. Vaid üksikudel kordadel on Vörin tundnud seda enda loomuliku osana.

Keha, olgugi et ümberkirjutatud, skalpelliga ümberjoonistatud, mäletas – loodusliku mäluga sooltes, maksas ja neerudes, kuhu settivad, kristalliseeruvad olemise jäägid, sapi- ja neerukivid. Keha pani vastu, tõukas eemale uut palet, uut nime, uut saatust. Pani vastu, kuigi minevikku tagasipöördumist Vörini jaoks olemas ei olnud ega saanudki olla. Kohtuotsuse tõttu oli sel banaalsel metafoorilisel sententsil ka otsene juriidiline jõud.

Ja ta õppis mitte alla suruma, vaid hindama, kaastundlikult jälgima nõtruva liha kangekaelsust, mis eitas seda teise sünni võltsi, pealesunnitud saladuslikkust. „Keha, keha, ainult sina oledki mulle jäänud,” rääkis ta vahel kummalise noorukiliku hellusega. Tõepoolest, keha oli jäänud ainsaks materiaalseks tõendiks, et kunagi oli ta endine.

Siiski oli olemas ka teine tõend. Talle kättesaamatu ja allumatu. Paberviirastus. Elu varuduplikaat. Eriline arhiivi-Mina, mida tavalistel inimestel ei ole.

Ohvitseri isiklik toimik.

Sete, endise tema kunagine olemus. Veel mitte ülejooksiku. Veel mitte reeturi.

Helesinisest papist kaust. 225x330x25 mm.

Kontrollfoto. Ankeet. Autobiograafia. Teenistusse arvamise raport. Allkiri mitteavalikustamise kohta. Erikontrolli materjalid. Vastupidavustest: kross kolm kilomeetrit. Iseloomustavad materjalid: paberid, paberid, paberid.

Ta teadis, et pärast põgenemist oli välja antud käskkiri, mille numbris kaks nulli ja peal märke „Täiesti salajane”: „Abinõudest seoses A. V. Vörini reetmisega”. Talle oli sekretariaadis selliseid käskkirju ette loetud – teiste kohta. Ühesuguseid, otsekui läbi kopeeri kirjutatud. „Ideeline väärastumine. Kõlbeline allakäik. Rakendada abinõusid reetmise tagajärgede lokaliseerimiseks”. Muutusid ainult karistatavad: kaadritöötajad, õppeosakondade juhid, üksuste ülemad, kes ei olnud ilmutanud vajalikku valvsust, ei paljastanud aegsasti potentsiaalset reeturit.

Kuid ta sai aru, et tema puhul olid noomitused määratud ilma-asjata. Ta oli teeninud süsteemi ustavamalt kui teised. Ja oli teistest rohkem ehmunud, kui riik hakkas kokku kukkuma ja näis, et selle järel variseb põrmu ka süsteem.

Vörin veenis ennast, et juba oli möödunud ligi kolm aastakümnet ja tema ülesantud informatsioon, reedetud agendid – kõik see oli kaotanud juba ammu igasuguse tähenduse. „Agendid,” ütles ta endale, „oleksid nagunii kõrbenud, neid oleks nagunii keegi välja andnud. Kui mitte mina, siis mõni teine. Ma lihtsalt jõudsin nad maha müüa õigel ajal, nagu raha, mis peagi katastroofiliselt oma väärtuse kaotab. Veel aasta-paar, ja kellele oleks neid vaja läinud, näiteks andmeid agentuuri kohta Nõukogude-vastase emigratsiooni hulgas, Euroopa kommunistlike parteide ridades? Nüüd, kui NSV Liitu pole enam olemaski?”

Arutledes ratsionaalselt, oletas Vörin, et ta on suhteliselt väljaspool ohtu. Sinna, kodumaa piiri taha, mida tema enam ületada ei saanud, on jäänud isiklik toimik, otsekui voodoo nukk, millesse nõid võib iga hetk oma tapvad nõelad torgata.

Seepärast tundis Vörin mõnikord seletamatut ärevust, silmitses oma käsi, kõhtu, kaela, nägu: kas ei ole mingit ebaharilikku löövet, papilloome – neid kummalisi märke, mida vahel saadab inimestele ettenägija loodus. Neil hetkedel näis talle, et on olemas hämar,

saatuslik side ihu ja paberi vahel. Et arhiivi jäänud dokument oskab tunda ja seepärast teab rohkem, kui temasse on kirjutatud, et tal on ühemõõtmeline fuuriahing, kes oskab üksnes üles otsida ja kätte maksta.

„Paber ihkab verd,” sosistas ta, meenutades, kuidas talle oli antud kaalukaid pappkaustu: operatiivjälgimise toimikuid, operatiivtöötamise toimikuid. Siis oli ta veel ajaja, mitte jahiloom. Tegeles väljasaadetute, põgenike ja Läände sõitnutega. Nemad sõitsid ära, aga nende toimikud jäid arhiivi hoiule. Kui vaja, siis tõsteti toimikud üles. Oli teenistuses kasutusel selline spetsiifiline väljend – „tõsta arhiivist”.

Keldrist. Sügavusest. Põhjast.

Toimikutes oli kõik. Tuhanded leheküljed. Pealtkuulatud telefonikõnede dešifreeringud. Agentuuri ettekanded. Välisjälgimise kokkuvõtted. „Päeva esimesel poolel objekti kodust väljumist ja tema korteri külastamist luurele tuntud isikute poolt aset ei leidnud ...” „Kell 16.35 sõitis objekti õuele auto, mark ...” „Kell 10.05 väljus kodust, suundus leivapoodi, kust ostis pätsi saia ...”

Kahvatud tähed – kirjutusmasina lint oli kulunud – justnagu kajastasid jälitavate jõuetust ja elulist kehvveresust. Ta mäletas tuhandeid selliseid ridu. Nende tavalisus oli talle varem mõjunud nagu afrodisiaakum, nende teenistuse võimsuse ja selle sisevaenlaste – luubi alla võetud sitikate-mutukate-putukate – tühisuse silmnähtav kehastus.

Nüüd – olles elanud uut elu vabal maal – näis talle, et oli tollal lugenud paranoilist autorita romaani, tekstide teksti, mida kirjutas hullunud riiklik mälumasin. Romaani, mis üritas – viimsel piiril – hõlmata kogu elu tervikuna, luua selle politseikoopiat.

Riik on aga alati kükloop. Tema pilk ei ole stereoskoopiline, vaid ühekülgne. Ta näeb ainult lojaalsuse ja ebalojaalsuse vesimärke. Nende algsete kahtlustuste peegeldust, mis omandavad

näilise kuju juhuslikes sündmustes. „Seepärast,” mõtles ta, „ei ole toimik elu duplikaat, vaid selle eriline, sünge, kärbitud teisik, mis on punutud salakaebustest, pealtkuulamisega varastatud sõnadest ja salamisi pealtvaadatud stseenidest; selle kurjakuulutava salajase võimu allikas, mis seisneb võimaluses rebida maha argielu kaitsekatted.”

Ka ta ise oli loonud selliseid teisikuid, et nende abiga inimestele jahti pidada.

Nüüd aga peetakse jahti talle endale.

Võrin ei saanud seda tõestada. Ainult aimas, tundis – ohvri kuuenda meelega. Ta ei teadnud midagi kindla peale. Nende teenistus ei jaganud oma saladusi iseenda seeski. Ta vaid oletas, et oli – võis olla – veel üks, salajane käskkiri, selle numbriga „Abinõudest seoses reetmisega ...” vari. Käskkiri – see on juba ka kohtuotsus. Oli ju Võrin andnud üheksakümnendatel tunnistusi politseinikele, kes uurisid tema endiste kolleegide ärisidemeid, varifirmasid, raha väljaviimist ja pesemist. Siis näis see kõik süütuna. Nüüd aga enam mitte.

Psühholoogid olid teda hoiatanud, et ta võib hakata tundma irratsionaalset soovi helistada saatkonda ja end üles anda. Või mõttetult riskida, rumalalt eirata konspiratsioonireegleid, tõmmates nagu alateadlikult endale kaela paljastamise.

Tema ei tundnud midagi sellist kunagi.

Siiski jättis ta psühholoogidele rääkimata, et kardab ebauslikult hoopis muud: tobedat kokkusattumust, mingit tühist ekslevat juhus, saatuslikku tühiasja, totrust. Midagi sellist, mis oli juhtunud kuu aega tagasi: Võrin oli saanud postiga ametliku teate, et on valitud vandekohtunikuks.

Loterii, pime tabamus: arvutiprogramm oli valinud ta välja linna kolmesaja tuhande elaniku hulgast. Võib isegi öelda, et see oli hea märk, kinnitus, et tema võltsisiksus ei tekita

pühendamatul bürokraatidel küsimusi, toimib ja on koteeritav võrdselt kõigi teistega.

Ta muutus valvsaks. Justkui oleks tundnud võõrast, puudutust otsivat vaenulikku pilku. Oli ju talle algusest peale kindlalt lubatud, et tema uus nimi ei satu ametlikesse väljavõtetesse või nimekirjadesse. Tuli helistada kureerivale ohvitserile. See vabandas, lubas, et tema nimi kustutatakse. Kohtuvõimud olevat uuendanud programmi ja ühilduvaid andmebaase ja nii see aps oligi juhtunud.

Võrin käis peale, et tuleb minna tavalist, seaduslikku teed, tagandada end terviseseisundi tõttu. Mitte jätta elektroonilisi jälgi, mis võivad kaudselt osutada härra Mihhalski eristaatusele. Ohvitser vaid muigas viisakalt.

Eelmine kuraator mäletas veel külma sõda. Berliini müüri. Ta läks hiljuti pensionile. Uus oli veidi üle kolmekümne. Kui Võrin ära hüppas, käis tema veel lasteaias. Ilmselt paistis hoolealune mingi tarbetu vanakraamina, pööningul vedeleva kolana.

„Arvab, et ma olen igavuse pärast nupust nikastunud,” mõtles Võrin.

Tema esimene mõttetuhin oli ära sõita. Siis aga otsustas ta kohe ümber: kui ikkagi jälgitakse, siis võib rutakas ärasõit ta välja anda. Seepärast elas Võrin kuu aega ranges, isegi liigeses vastavuses erakliku poissmehest pensionäri alatise elukorraldusega.

Ja painav ärevus läkski lõpuks üle. Jäid vaid harjumuspäraselt tüütavad vaevused.

Kätte jõudis august. Hommikuti müüsid talumehed linnaturul oma bordoopunaselt läikivatelt ja herilaste kuldkollasesse suminnasse mähkunud lettideelt hiliseid kirsse. Just neid, mida pannakse kohalikule kuulsale tordile.

Kirsid olid otsekui natuke purjus. Ühelgi oma rännakul ei olnud ta näinud selliseid marju, Koljateid kõigi kirsside seas. Nii suuri, et rikkusid õigeid proportsioone juba sel määral, et paistsid

hiiglaslike ebarditena. Võrin ostis neid laitmatult magusaid kirsse, kuid ei suutnud kogu tuututäit ära süüa: liiga palju maitsetut maitset, elutut viljaliha, otsekui suudleksid liikumatuid narkounes huuli.

Ta otsustas jalutada läbi oma pika meelismarsruudi, autasustada end üksiklaseelu pikkade nädalate eest. Alustas oma retke linna kaheks jaotava, kärestikulise ja pärast vihma sogase jõe kaldalt. Lendleva vee äärest, mis kord vahutas, kord muutus mürisevateks laineteks, muutes iga hetk ja monotoonselt oma olemust, seadis Võrin suuna küngastele, kus mets oli hämar isegi suve päikesepaistelisel pärastrõunal.

Sammus mööda peaväljakult lähtuvat tänavat, möödus turistide lemmikmajast, kus katuseaknast paistis sillutise kohal rippudes metsikuvõitu kuju: kirjatud vestis vuntsiline janitšar, jatagan paremas ja kilp vasakus käes. Mälestus türklaste julmast piiramisest, ammusest idaohust.

Võrin ei suhtunud juba ammugi sellesse linna kui turist. Teda ei löbustanud kirikukella tantsivad kujukesed, järsk köisraudtee ega tunnelid lossimäes. Ka üksik assassiin, kilbil kaks teineteisest ärapöördunud kuusirpi, otsekui tagurpidi keeratud sulud – vaenuliku, julma ajajärgu jumalus – ei olnud Võrini jaoks kaugeltki meelelahutus. Võrinil oli tunne, et kui mörvar ükskord tema hinge järele peaks tulema, siis janitšar hoiatab, annab märku.

Janitšari-maja juures tunglesid turistid. Ta kuulis väledaid emakeelseid sõnu. Pärast erakuelu kõlasid need nii ootamatult ja teravalt, otsekui neis, kõige tavalisemates, oleks peitunud salajane, rääkijatele endilegi tunnetamatu teine mõte. Võrin läks kiirustamata teisele poole tänavat ja silmitses pead pööramata peegeldust vitriiniklaasil. Ei midagi erilist, lihtsalt pühapäevane ekskursioon.

Villade kvartalid. Botaanikaaed äärelinnas. Kasvuhoonete seestpoolt udused klaasid. Seal nagu hingab keegi palavalt, tilkudes

sööbivast higist. Kogub jõudu, et sealt välja murda. Võõras troopika taimestik, mis on omandanud roomajate ja putukate kiskjaliku haarde.

Võrin jõudis pinnaseteele, mis viis siksakitades mööda orunõlvu üles.

Mets oli muinasjutuliselt suur. See kasvas lubjakivise mäeaheliku laialivalguvatel nõlvadel, millelt langesid alla järsandikud udustesse padrikutesse, sõnajalgade ja sammalde rohelsesse kopitusse. Seal kadusid vahemaad. Tee lookles järsult, päike paistis kord paremalt, kord vasakult. Aga kui hakkas juba tunduma, et oled teelt eksinud, helises kauguses kõmisevalt ja selgelt kirikukell. Õigupoolest selle kirikukella vaskselt veniva hõike pärast, mis juhatas, julgustas, sisendas ärevust, armastaski Võrin seda teed põliskuuskede vahel, mis meenutasid tema lapsepõlvemetsi.

Ta sammus, tundes, kuidas keha valdab õnnis väsimus. Võrin mäletas iga puujuurt, iga auku sellel teel. Tundis juba ette, kuidas vasakul tuleb nähtavale karjamaa, ümbritsetud pihlapuudest. Marjad hakkasid vist juba jumet võtma. Siis on tunda farmist kanduvat vana head ahjusuitsu ... Käimine ühtaegu nii kurnas kui ka ergutas teda. Hiljutised hirmud näisid tühistena. „Paistab, et olen tõesti vanaks jäänud, üleliia kahtlustan,” mõtles ta.

Viimasel käänakul paistis juba kirik. See seisis jäänukkaljul, mis oruservad kaheks jaotas. Kollane fassaad kahe kellatorni vahel jätkas kalju püstseina. Mõõtmete poolest ületas see kirik tublisti linna katedraali. Oli aga püstitatud just siia, mägedesse kuru juurde palverändurite iidsele rajale, tähistades oma suursuguste võlvidega kellegi ammuse kirkastumise suurust ja tähendust, mis oli saanud teoks kaljude hääletus üksinduses.

Kiriku tagumise seina ääres, kastanite varjus, oli hea köögiga restoranihoov. Alalised kelnerid tundsid ta ära või tegid näo, et tunnevad. Juttu ei hakanud tegema, kuid naeratasid vaoshoitult ja austavalt. Siin tundis ta end täielikult härra Mihhalskina. Selle

meeldiva, erutava ühinemise, tegeliku ja väljamõeldud isiksuse kokkusulamise tunde viis ta alati kaasa kui harukordse kingituse, kui istus orupõhjas sõitvasse trammi.

Täna oli hoov küllastajatest tulvil: suvi, puhkepäev. Vaid üks vaba laud õue servas, kahara puu all. Samas kõrval oli liivakast ja kiik. Nagunii tormavad kohale erutatud lapsed ja tõstavad kisa ... Võrin eelistas istuda soliidset lõunatavate inimeste hulgas, võõraste kehade taga, rahulike jutuajamiste, nugade ja kahvlite kõlina keskel – ebamugav pealt kuulata, pildistada või ... sihtida.

Võrin hakkas rahvast silmitsema: kas keegi ei valmistu lahkuma? Ei, kõik istusid lõõgastunult, lõbusas laiskuses. Brünetil lähima laua taga oli jäänud pikantne plekike brüleekreemi ülahuulele. Ta ei pühkinud seda maha, ei lakkunud, teades, kui kütkestavalt, seksuaalselt see välja näeb. Tema kaela ümber keerdus tumedast metallist kee, kaelarihma moodi – vürtsikate kirgede, himurate piinade märk, mida ta kärsitu jultumusega restoranis pühakoja seina ääres kandis.

Brüneti õde, vähemalt kaheksandat kuud rase, kelle esiletungiva kõhu tõttu üleskistud kleit paljastas täidlased tugevad jalad, ahmis sellise isuga šokolaaditorti ja šnitslit korraga, otsekui lapsuke oleks juba üleküpsenud, juba sündinud, jäädes emaihusse, ja nõudnud neist piduhõrgutistest oma osa.

Võrin tahtis ära minna. Teda ajasid kergelt iiveldama väsimus, mahlakad lõhnad, võõraste häälte sumin. Väike külake. Siin on kõik kolmanda-neljanda põlve suguluses, millest õhkub intsesti läppunud umbsust, tõugates võõrast välja nagu soolane merevesi.

Ta tajus aga mängu võlu sillerdavas valguses kastanite lehestikus, triigitud – ei ühtki kortsukest – savisinistes laudlinades, pika-kaelalistes pudelites jäise veega, naaberlaudade süütus jutuvadinas ja muidugi kelnerite balletlikes liigutustes. Need kandsid õlal tohutuid, kuut või kaheksat taldrikut mahutavaid kandikuid, kus

peenelt kähardatud, otsekui juuksuri käe alt tulnud salatil – ram-musal purpursete soontega rohelusel – hõljusid üle kõige kuld-pruunid šnitslid, puistatud üle röstitud saiapuruga, otsekui vase-pritsmetega, mida sülitab sulatusahju hõõgav kõri.

„Nämm, nämm, nämm,“ ümises-sosistas rase naine oma sündi-mata beebile. Hääletult tuututas oma kuldset pasunat paistes lub-janäoga ingel kiriku tagaukse kohal. Võrin tundis, kuidas langeb sellesse muretusse suvesse, mis valitses kogu Maa kohal.

Ta tellis õlle ja praelõigu. Õllelõhna peale lendasid kohale heri-lased. Neid ei huvitanud magustoidujäägid naaberlaua taldrikutel, mee- ja šokolaadiplekid, ainult õlu. Nad ronisid õlleklaasi äärel, üritasid istuda õlale, käele, keerlesid ümberringi pealetükkivalt ja visalt. Ta vehkis käega, pidi õlleklaasi peaaegu ümber ajama. Tal oli tugev allergia putukate mürgi suhtes. Veel siis, kui ta oli tee-nistuses, rääkisid arstid, et allergia vanusega progresseerub, ning soovitasid ta terviseseisundi tõttu erru saata. Herilased, herilased, herilased. Ta lükkas õlleklaasi kaugemale ja lennutas sõrmenipsuga laualt ühe, siis teise, kahetsedes et ei olnud joppi kaasa võtnud.

Torge. Tagant paljasse kaela. Äkiline. Väga valus nagu kogene-matu meditsiiniõe tehtud süst.

Ta haaras torkekohast kinni, kuid herilane oli juba ära lenna-nud. Pööras valust haaratuna ringi ja märkas masinlikult, et mingi mees läheb ära ja istub autosse. Selle numbrid pole kohalikud.

Kael hakkas tuikama. Valu roomas alla ja üles, õlga, põske, mee-lekohta. Ta kompas sõrmedega haavas midagi mikroskoopilist, vist astelt.

Pea hakkas ringi käima. Hingamine ägenes. Üle keha käis kuiv kuumalaine. Ta tõusis raskustega ja läks tualettruumi.

Loputada. Loputada külma veega. Võtta tablett. Aga kõigepealt loputada. Kuidas küll kõri kokku tõmbub! Paistab, et tabletti enam alla neelata ei saa. Nahk tulitab.